ACTE ACADÈMIC
AMB MOTIU DE LA INVESTIDURA
DE DOCTOR *HONORIS CAUSA*
DE L'EXCM. SR.
JOSEP M. BRICALL I MASIP

13-V-1994

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

FACULTAT DE CIÈNCIES JURÍDIQUES

TARRAGONA

ACTE ACADÈMIC AMB MOTIU DE LA INVESTIDURA DE DOCTOR *HONORIS CAUSA* DE L'EXCM. SR. JOSEP M. BRICALL I MASIP

13-V-1994

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

FACULTAT DE CIÈNCIES JURÍDIQUES

TARRAGONA

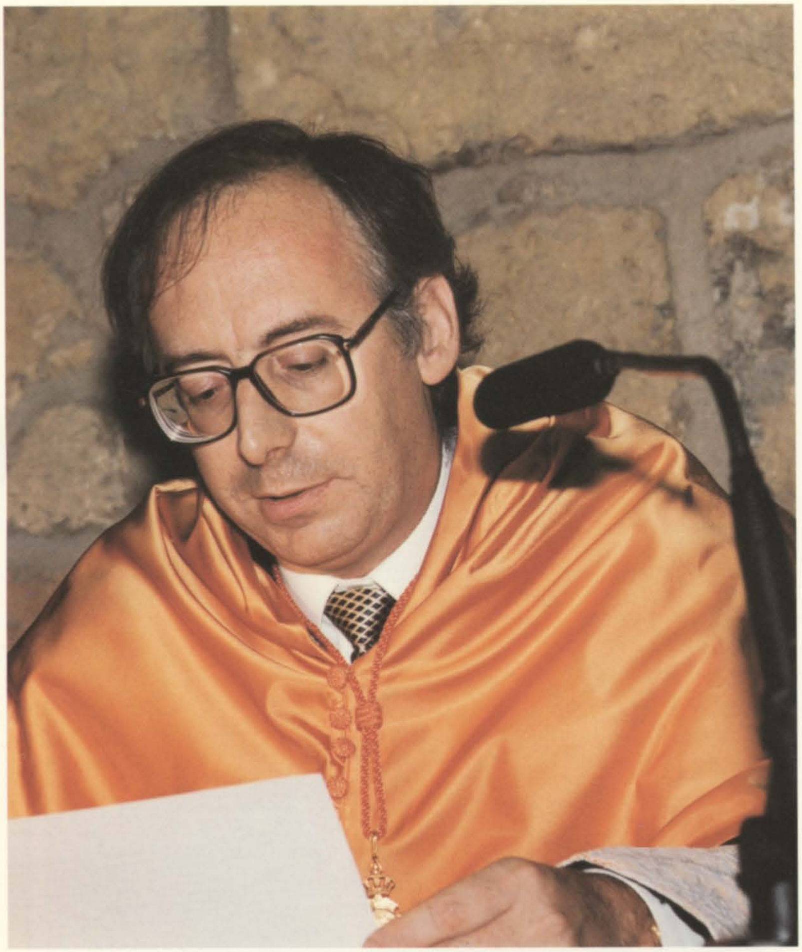

Índex

Paraules pronunciades per l'Il·lm. Sr.

Miquel Caminal i Badia

Il·lm. Sr. Miquel Caminal i Badia

Excel·lentíssim i Magnífic Senyor Rector,
Digníssima presidència,
Senyores i senyors,

És un privilegi i una satisfacció per a mi posar de relleu els mèrits que fan mereixedor al professor J. M. Bricall de la investidura de doctor *honoris causa* per la Universitat Rovira i Virgili. He dit mèrits i no lloança, i he dit bé perquè les persones que coneixem J. M. Bricall sabem de la seva prevenció i incomoditat quan ell és el protagonista de l'afalac i de la litúrgia que l'envolta. Independent en el pensar, irònic i, a voltes, provocador en el parlar, i enèrgic en el fet, J. M. Bricall és de les persones amb les quals no és possible restar indiferent.

Va néixer el 3 de desembre de 1936, un any doblement significatiu en la seva biografia acadèmica i política. La publicació de la *General Theory of Employment, Interest and Money* de John Maynard Keynes i l'inici de "la guerra dels tres anys" resultaran fets particularment transcendents en la vida personal, universitària i pública de J. M. Bricall. Keynesianisme i tarradellisme són dos "ismes" que marquen la seva personalitat i que tenen les seves arrels en l'estudi d'aquells tràgics anys trenta a Catalunya i Europa.

J. M. Bricall va cursar les llicenciatures de Dret i Economia a la Universitat de Barcelona, i va obtenir el grau de doctor en sengles titulacions els anys 1968 i 1975, respectivament. Professor d'Economia Política i Hisenda Pública a la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona des del curs 1959-60, ha seguit una carrera acadèmica laberíntica el trajecte de la qual es va trobar, més d'un cop, tallat o desviat, bé per l'arbitrarietat de la dictadura, bé per la no menor arbitrarietat de la mà ben visible del mercat de les oposicions. Un mal que li va fer el bé de conèixer i ésser professor d'altres centres universitaris i d'ensenyament superior fins a l'obtenció de la càtedra d'Economia Política i Hisenda Pública per la Universitat de Barcelona, el 1981 Ha estat professor de Teoria Econòmica i director del Departament d'Economia a l'Escola Superior d'Administració i Direcció d'Empreses, catedràtic contractat a la Universitat Autònoma de Barcelona, *maître de conférences associé* de la Facultat de Ciències Econòmiques de la Universitat de Ciències Socials de Grenoble, i catedràtic d'Economia Política i Hisenda Pública a la Universitat de les Illes Balears.

La formació acadèmica de J. M. Bricall ha tingut l'influent mestratge de Josep Lluís Sureda, del qual ha heretat la rellevància metodològica que té la història per a la comprensió dels problemes econòmics del present, la crítica a la teoria econòmica convencional del neoclassicisme i la recuperació, en part, dels clàssics de l'economia política (Smith, Ricardo i Marx), a partir de l'anàlisi crítica del grup d'economistes de l'escola de Cambridge. La redacció del manual *Introducció a l'economia*, publicat en llengua catalana el 1977, reflecteix aquesta influència i, particularment, l'adopció del nou paradigma de l'economia política davant l'economia pura del neoclassicisme.

En paraules del professor Sureda, escrites en l'excel·lent pròleg a la primera edició catalana, i que tenen avui renovada actualitat davant la febre monetarista dels anys vuitanta i primers noranta, "la teoria convencional era un *magatzem de caixes buides* o, com diu Galbraith, més que d'una ciència es tractava d'un sistema de creences els models teòrics de les quals no servien per atraure l'atenció, sinó per desviar-la, de les qüestions *socialment* urgents" I aclaria a continuació: "la revitalització de l'economia política enfront de la teoria econòmica neoclàssica implica fixar el centre d'interès de l'anàlisi en la producció i en la distribució del producte i no en l'intercanvi; significa subratllar la importància de la interdependència en la producció i no en els mercats, i advertir que les relacions tècniques i institucionals entre sectors productius i classes socials són més importants que les decisions dels agents econòmics, consumidors o empreses, agrupats segons les funcions que exerceixen en el mercat"

Vull remarcar que *Introducció a l'economia* de J. M. Bricall va ser escrita i editada originàriament en català, la qual cosa, com diu ell mateix, no hauria de comportar cap sorpresa si la història d'aquest país hagués estat tan normal com es mereixia, atès que el català és el vehicle natural de comunicació científica a Catalunya. Tanmateix, la violència exercida sobre la nostra llengua des del 1939 en feia una exigència personal. S'han fet diverses edicions d'aquesta obra, traduïda després al castellà, que ha estat un manual d'iniciació als grans temes de l'economia política per a un bon nombre de generacions universitàries d'estudiants de Dret i de Ciències Econòmiques. Menys conegut, però d'igual interès per a la docència universitària, és el seu text *La planificación económica*, que formava part de la col·lecció de la biblioteca Salvat, en la qual van aparèixer diverses introduccions de gran qualitat sobre temes de ciències socials en els primers anys setanta, malauradament no reeditades perquè el benefici editorial ja estava fet, i tothom sap que la sensibilitat intel·lectual per a les qüestions socials ha anat quedant substituïda per una cultura més crematística.

No és possible enumerar en poques paraules la relació de publicacions, llibres i articles que ha anat realitzant J. M. Bricall al llarg de la seva vida acadèmica i intel·lectual. Tampoc ho crec necessari. Penso que pot ser més atraient destacar aquells trets essencials que emmarquen la seva activitat investigadora. Tres punts de referència delimiten la seva manera de fer. En primer lloc, la consideració que l'economista ha d'ésser capaç de fer alguna cosa més que ésser observador passiu del curs i canvi dels cicles econòmics; en segon lloc, la certesa

que l'anàlisi històrica és imprescindible per comprendre els fenòmens econòmics del present i les possibles projeccions de futur; en tercer lloc, l'orientació dels pressupostos anteriors a l'objectiu central de la seva activitat investigadora i intel·lectual com a economista: l'economia de Catalunya i el seu desenvolupament. Aquesta ha estat, també, la seva manera d'entendre i de fer país.

Accepto el risc d'afirmar que un keynesià com J. M. Bricall signaria fil per randa les següents paraules de l'economista de Cambridge, escrites a *Treatise on money* un any després del crac del 29· "Els economistes es proposen una tasca massa fàcil i, alhora, inútil si en els períodes tempestuosos, solament poden dir-nos que, quan la tempesta hagi passat, la mar estarà, altre cop, en calma" Era una crítica brutal i directa a la teoria tradicional sobre l'automatisme en la consecució de l'equilibri malgrat les fluctuacions passatgeres. La gran depressió, la desocupació subsegüent i la incapacitat del sistema de recuperar-se per si mateix van demostrar la debilitat de l'economia neoclàssica. La denominada "revolució keynesiana" prenia el seu lloc i fixava una nova teoria general en la ciència econòmica.

Cal dir que J. M. Bricall ha marcat distàncies amb relació a un keynesianisme excessivament ideologitzat i confiat en la capacitat del sistema capitalista d'evitar les oscil·lacions cícliques i d'assolir la plena ocupació per mitjà d'una major intervenció dels poders públics. Més d'una vegada ha dit i escrit que convindria rescatar el pensament keynesià del domini de la ideologia per introduir-lo en el de la raó. D'altra banda, subratlla, aquesta és la funció pròpia de l'economia política.

En diversos articles, publicats principalment a *Papers de Seminari*, ha estudiat la teoria keynesiana bé directament, bé a través de les aportacions dels deixebles Piero Sraffa i Joan Robinson. En aquest sentit, vull destacar l'anàlisi que fa J. M. Bricall del fenomen de la incertesa i de la inversió com a variable independent en el pensament de Keynes, així com també de la renovació i crítica dels fonaments de l'economia política i, particularment, de l'obra de Ricardo i de Marx, per part de Piero Sraffa en relació amb la teoria del valor. Menció especial mereix el seu interès per Joan Robinson, sobre la qual ha publicat en francès *Introduction a l'analyse monétaire*, l'abril de 1985, i n'ha estudiat les situacions pròpies de l'anàlisi d'equilibri, especialment la crítica de les tesis d'Alfred Marshall sobre les posicions d'equilibri a llarg termini, i la interpretació de l'equilibri a curt termini en la teoria general de Keynes.

La major part d'estudis i treballs d'investigació de J. M. Bricall tenen relació amb l'economia catalana. Ha publicat diversos treballs sobre l'economia espanyola i catalana dels anys trenta i, en especial, sobre el període de la Guerra Civil. He d'esmentar, principalment, la seva investigació sobre la política econòmica i financera de la Generalitat en els anys 1936-1939, publicada en dos volums. El primer sobre l'evolució i les formes de la producció industrial i el segon sobre el sistema financer. L'objectiu de la recerca era l'estudi de la reconversió i adaptació de la indústria catalana, així com també el seu finançament, al fet del canvi revolucionari i de l'establiment de la nova economia.

La confrontació entre fer la guerra per guanyar la revolució o fer la revolució per guanyar la guerra va tenir efectes ben directes sobre el model econòmic que s'havia d'implantar a la Catalunya republicana. El Decret de col·lectivitzacions i control obrer, d'octubre de 1936, i els Decrets de S'Agaró, de gener de 1937, més coneguts com el Pla Tarradellas, van intentar ésser el marc legal que permetés conciliar les posicions confrontades per tal d'assegurar l'adequació de la indústria catalana a les necessitats de la guerra i la necessària intervenció pública en la política financera.

Tanmateix, és l'economia del present i del futur la que interessa més J. M. Bricall. El passat ha de servir, sobretot, per intentar no repetir els errors i per aprendre de la memòria històrica. Des del Centre d'Estudis de Planificació, del qual fou director d'estudis entre 1969 i 1977 i, posterioment, entre 1980 i 1986, ha estat autor de treballs d'investigació individuals i col·lectius la majoria dels quals han tingut l'objectiu comú d'estudiar l'estructura i el desenvolupament de l'economia catalana. Entre d'altres estudis vull remarcar la direcció i redacció de part de les obres col·lectives *Industrialització a Catalunya, 1960-1977* i *Estructura i perspectives de l'economia andorrana.* He d'esmentar, també, algunes aportacions crítiques al monetarisme dominant en la crisi dels primers vuitanta, com són *Notes sobre demanda efectiva i crisi econòmica* i *La societat sense plena ocupació,* publicades el 1982 i el 1985, respectivament.

En arribar aquí és pertinent posar el contrapunt a la trajectòria acadèmica de J. M. Bricall. la seva activitat pública. Hi ha coneixences que marquen, i aquest és el cas de la seva relació amb Josep Tarradellas. Des de 1965, quan el va conèixer amb motiu de la investigació del doctorat, ha mantingut una estreta fidelitat política i amistat personal amb qui fou president de la Generalitat a l'exili i primer president de la Generalitat restituïda, com a expressió del triomf de la democràcia i de l'autonomia en les eleccions de juny de 1977 Secretari general de la Presidència entre els anys 1977 i 1979, conseller de Governació del Govern de la Generalitat fins el 1980, i diputat al Parlament de Catalunya entre els anys 1984 i 1986, J. M. Bricall ha estat i és una de les persones més conegudes en la seva identificació amb el tarradellisme. És complexa la definició d'aquest catalanisme, com també la d'altres, perquè s'identifica abans amb la personalitat que li dóna el nom que en el conjunt d'idees que vol representar. Tanmateix, en un petit país com el nostre, la unitat a l'entorn del president, des dels temps de Prat de la Riba i de Macià fins els nostres dies, ha estat una manera d'afirmar i representar la identitat nacional de Catalunya. La unitat, sempre que sigui construïda des del pluralisme i no per la imposició, ens fa sentir més forts a l'hora de defensar els nostres drets.

J. M. Bricall és de les primeres persones que, procedents de l'oposició democràtica, va fer el salt de la lluita per la llibertat al govern en la llibertat. No és el mateix, encara que es complementen. L'ofici de governar no s'aprèn en un tancar i obrir d'ulls, com ha escrit Manel Ortínez en unes recents memòries. No es tracta, únicament, de saber redactar un decret o executar un pressupost. Per això hi ha l'administració. És qüestió de tenir el sentit de govern. Una figura història ad-

mirada per Josep Tarradellas i, també, per J. M. Bricall —Charles De Gaulle—, no en sabia, d'economia, i tampoc era cap especialista en l'administració, però tenia sentit de govern i sabia manar. J. M. Bricall també en sap, per bé i per mal. Perquè governar és, també, acceptar el risc de poder-se equivocar.

L'ofici de govern l'ha exercit, sobretot, des del Rectorat de la Universitat de Barcelona, entre els anys 1986 i 1994. Penso que no és exagerat afirmar que la concepció de govern universitari de J. M. Bricall ha estat paradigma d'una època en la qual s'ha produït una real transformació, quasi diria revolució, de la universitat a Catalunya. Ell, com altres rectors, ha cregut allò que la mateixa Llei de reforma universitària diu en el preàmbul la incorporació d'Espanya —i de Catalunya— a les societats industrials avançades passa necessàriament per la seva plena incorporació al món de la ciència moderna. Alhora, es diu en el mateix proemi, "perquè la universitat pugui rendir a la societat allò que té dret a exigir d'aquella, a saber, qualitat docent i investigadora, caldrà assegurar i garantir les condicions de llibertat i d'autonomia, perquè solament en una universitat lliure podrà germinar el pensament investigador, que és l'element dinamitzador de la racionalitat moderna i d'una societat lliure"

La llibertat i l'autonomia són la condició *sine qua non* per a una universitat lliure i qualificada, però els recursos humans, financers i materials són imprescindibles per fer-les viure. J. M. Bricall, convençut que el sector públic ha d'ésser capaç no únicament de garantir la solidaritat, sinó també l'eficàcia, ha defensat sempre que la legítima demanda d'autonomia universitària i del finançament que l'ha de sostenir ha de tenir la contrapartida d'una gestió competent i flexible. No val demanar autonomia i després no exercir-la, acomodant-se a la mera i rutinària administració dels recursos. Com ell mateix va dir en la darrera obertura del curs 1993-94, "si les universitats han de gestionar-se racionalment, han de reclamar que la incertesa sobre el futur no sigui excessiva"; i, alhora, aprovava: "Tots entenem que no es pot reclamar sense exposar-ne les raons i després rendir-ne comptes"

La programació universitària, la política d'ensenyaments i el dret a l'autonomia de les universitats a la selecció del professorat, han estat temes recurrents en el discurs bricallià, que ha alçat la veu més d'un cop quan li ha semblat que la sensibilitat dels poders públics patia d'autisme en qüestions essencials al seu parer. Valgui'n d'exemple els seus mots sobre una assignatura pendent, especialment dolorosa: "la nostra Biblioteca necessita des de fa 150 anys l'ajut responsable d'un Estat que doni als llibres el lloc pressupostari que els pertoca. Però sobre això, totes les formes d'aquest Estat i de les seves administracions han mostrat una perfecta indiferència"

Vull donar un relleu especial a un dels trets que ha distingit més la seva actuació com a rector· la projecció europea. Ha estat vice-president de la Conferència de Rectors Europeus des de l'any 1989; representant dels rectors espanyols al Comitè Erasmus dependent de la Comissió Europea; membre del comitè de redacció de la Carta magna universitària, aprovada a Bolonya el setembre de 1988, i membre del Comitè Científic de MED-CAMPUS, programa de la comunitat euro-

pea de cooperació amb els països de la Mediterrània que no són membres de la Comunitat. Aquests càrrecs i funcions tenen una síntesi senzilla: modernitzar la nostra universitat i el nostre país, fer-los emprenedors i competitius, exigeix sortir a fora. Comunicar-se amb els altres, no únicament per mostrar qui som, sinó per aprendre de l'altre i bastir conjuntament un projecte comú d'universitat europea.

El ja ex-rector de la Universitat de Barcelona ha merescut el reconeixement en els darrers anys d'altres institucions. Li ha estat concedit el Premi Humberto Biancamano (1988), les distincions Officier de l'Ordre des Palmes Acadèmiques (1989) i Officier de l'Ordre National du Merite (1993), i el doctorat *honoris causa* per la Universitat de Soka (Japó, 1990). Recentment, li ha estat atorgada la Creu de Sant Jordi (1994) i ha estat aprovada la seva investidura com a doctor *honoris causa* per la Universitat de París.

Intel·lectual universitari i polític emprenedor són dues facetes indestriables de J. M. Bricall. Un intel·lectual prou pragmàtic que no s'acontenta amb el saber si no és per poder; un polític prou lúcid com per comprendre la ironia d'intel·lectuals no convencionals com el Dr. Jaume Vidal i Alcover, i fins i tot per tenir-hi complicitat. Una personalitat, en fi, que malgrat el seu tarannà pessimista posa la intel·ligència i l'energia al servei de millorar la realitat. Ell mateix citava el *Ricard II*, dient: "Milord, els savis no es queixen dels dolors presents, sinó que fan servir el present per impedir els dolors"

A J. M. Bricall li escauen les paraules que escrivia Bertrand Russell, un gran intel·lectual i, també, un gran pessimista del segle XX, en la postdata de la seva autobiografia: "En el món modern, els pobles són infeliços perquè amb freqüència ignoren moltes coses i mantenen costums, creences i passions que valoren més que la felicitat i, àdhuc, que la pròpia vida. He vist moltes persones, en aquesta època tan perillosa, que semblen enamorades del sofriment i de la mort, i que s'enfaden quan se'ls suggereix l'esperança. Pensen que l'esperança és irracional i que, instal·lades en la seva còmoda desesperança, simplement confronten la realitat. Jo no hi estic d'acord. Conservar l'esperança en aquest món requereix la nostra intel·ligència i la nostra energia" Ben segur que J. M. Bricall diria el mateix en el món trasbalsat d'avui, que el filòsof i matemàtic gal·lès no ha arribat a viure ni es va imaginar però que sí es temia.

Rector Magnífic, en la mesura que m'ha estat possible, he exposat la vida i l'obra de l'Excm. Senyor J. M. Bricall i Masip. Crec, doncs, haver dit suficient perquè, amb la vostra autoritat, li sigui atorgat el reconeixement dels seus mèrits. Per tant, Rector Magnífic, us demano que us digneu nomenar doctor *honoris causa* l'Excm. Senyor J. M. Bricall i Masip i incorporar-lo a la nostra Universitat.

Discurs pronunciat pel Professor Dr.

Josep M. Bricall i Masip

Professor Dr. Josep M. Bricall i Masip

Excel·lentíssim i Magnífic Senyor Rector,
Senyor Secretari d'Estat,
Senyor Conseller,
Senyores i senyors,

Agraeixo molt sincerament a aquesta casa i ben en particular al seu rector i amic professor Joan Martí i Castell —i amb ell a tots els amics d'aquesta Universitat— l'honor que avui em fan d'acceptar-me de company mitjançant la investidura com a doctor *honoris causa*. Sóc personalment molt sensible a l'amistat que m'ha mostrat el professor Miquel Caminal en un temps que

> *illud amicitiae quondam venerabili numen*
> *prostat et in quaestu pro meretrice sedet.*
>
> P. OVIDI NASÓ, *Pòntiques* II, 3, 19-20

Durant uns anys de la seva història, aquestes facultats i escoles han estat vinculades a la Universitat de Barcelona, com a rector vaig conviure ben plaentment amb vosaltres i vaig tractar d'aportar-hi una certa idea d'Universitat, amb la col·laboració entusiasta i eficient dels presidents professors Antoni Gonzàlez Senmartí i Joana Noguera.

Als qui són partidaris dels silencis, ho són també de parlar tot el més franc possible quan les ocasions es presenten. I no cal dir que les ocasions es presenten només si un vol. Tanmateix, avui ho hauré de fer —i amb molt de gust— a iniciativa d'aquesta Universitat, arrelada a les terres que sortosament van trencar una història anterior per romanitzar-nos.

1 L'objecte de les reflexions que voldria avui compartir amb vosaltres es refereix a la nostra vida quotidiana. Però això no li garanteix la senzillesa.

L'economia d'aquesta regió del món, d'ençà l'acabament de la segona guerra, fruí d'un període de raonable estabilitat i d'un creixement envejable. Voldria seleccionar dos aspectes d'aquest procés que avui està en crisi: els baixos tipus d'interès i l'estat del benestar.

Abans permeteu-me que previngui sobre dues pràctiques que com a universitaris hauríem d'evitar, però que tothom sap que conreem de forma sol·lícita.

Hauríem d'evitar l'amuntegament inútil de coses innecessàries. Deixeu-m'ho dir de la mà d'un dels economistes més genials. En una carta adreçada a T R. Malthus, el 24 de gener de 1817, David Ricardo escriu sense embuts —com passa als països civilitzats—: "Em sembla que una causa major de les nostres diferències d'opinió en els temes que hem discutit sovint és que vós sempre reteniu els efectes immediats i temporals dels canvis particulars, mentre que jo deixo a part aquests efectes immediats i temporals i fixo tota la meva atenció en la situació permanent de les coses que en resultaran" Cal excusar sempre la dolorosa brutalitat de la intel·ligència!

La segona pràctica que cal rebutjar és el conformisme. També aquí hauré de referir-me a una de les economistes per les quals tinc una certa preferència. Escrivia J. Robinson al començament de *The Production Function and the Theory of Capital*: "La funció de producció ha estat un poderós instrument de malformació. Ensenyem a l'estudiant a escriure la funció de producció O = f (L,C), on L és la quantitat de treball, C la quantitat de capital i O una estimació de l'*output* en mercaderies. L'instruïm que es presumeix que tots els treballadors són iguals per tal de mesurar L en hores de treball-home; li diem alguna cosa sobre el problema del número-índex implicat en escollir una unitat d'*output,* i llavors passem ràpidament al pròxim tema amb l'esperança que no pensarà a preguntar en quines unitats és mesurat C. Abans que pugui fer-ho, l'estudiant esdevindrà professor i d'aquesta manera els hàbits matussers de pensar són transferits de generació en generació" [1]

2. Fets aquests advertiments —estèticament interessants però pràcticament inútils, com tots ells— passaré a comentar la qüestió del tipus d'interès.

Fa deu anys que els tipus d'interès a llarg termini són arreu anormalment alts. Els nous fets que es van presentant aconsegueixen de variar-los sense que per això mostrin massa entusiasme a descendre. En els quatre grans països (UK, US, Alemanya i França) el tipus d'interès nominal ha estat l'estiu de 1993 el 6%, un punt per sobre del màxim de la mitjana decennal assolida entre 1800 i 1970. El tipus real —tot descomptant la taxa d'inflació— només és un punt i mig per sota dels dos decennis de deflació 1871-1880 i 1931-1940. A més — i voldria subratllar-ho— la durada de la inflexibilitat dels tipus a la baixa és pràcticament inèdita en la història del capitalisme.[2]

Ja fa uns anys el *Wilson Committee*[3] havia assenyalat que "des del punt de vista de la preferència per la liquidesa es considera que els tipus d'interès es determinen a curt termini sobretot per la demanda i l'oferta de l'estoc de moneda i a llarg termini per la forma com la societat escull de mantenir el seu volum d'actius financers. Aquest darrer factor es pensa que està influït particularment pel grau d'incertesa que hi ha en una economia" En correspondència amb això, els efectes de la política monetària dels nostres dies als Estats Units sem-

---

1 J. Robinson, *The Production Function and the Theory of Capital,* Collected Economic Papers, vol. 2, Blackwell 1965, pàg. 114-131

2. P. Ciocca; G. Nardozzi, *L'alto prezzo del danaro,* Laterza-Bari-Roma 1993, pàg. 3-6.

3. *Committee to Review the Functioning of Financial Institutions,* HNSO, Londres 1980, pàg. 167

blen esvair-se quan es desplacen cap amunt en l'estructura per terminis dels tipus d'interès, essent doncs d'efectes descriptibles quan intenta apuntar als tipus a llarg termini. És, en tot cas, entorn del tipus nominal de les obligacions que pivota la taxa de rendiment real de les accions i, en definitiva, el conjunt de l'activitat econòmica,[4] just a la inversa del que preveia Wicksell a la fi del segle passat.

3. En canvi, l'explicació ortodoxa del tipus d'interès a llarg termini persisteix a insistir sobre la seva dependència de l'estalvi i de la inversió. L'estalvi, per proporcionar fons disponibles en *trade-off* amb el consum i en relació directa amb el tipus d'interès; la inversió, demanant-los segons la productivitat del capital, i en relació inversa amb el tipus d'interès. El tipus d'interès, fenomen per tant real, a llarg termini no quedaria afectat per les perturbacions monetàries que transitòriament poden apujar-lo o abaixar-lo.

Recentment P Ciocca —responsable d'investigació al Banc d'Itàlia— i G. Nardozzi han mostrat[5] la difícil conciliació dels fets amb aquest punt de vista del *mainstream* de l'anàlisi econòmica. Els tipus reals a llarg termini als set grans països industrials (G 7) han passat del 2,3% durant els anys seixanta, al 0,2% durant els anys setanta i al 4,3% de 1980 al 1992. Però la baixa de la relació estalvi-renda en aquests països durant els anys vuitanta ha estat només lleugerament més forta que la baixa de la taxa inversió-renda durant el mateix període, cosa que no autoritza a explicar la puja del tipus d'interès en la mesura que aquesta es va produir. A part d'això, l'empitjorament de la balança d'operacions corrents en el conjunt del G 7 no ha arribat en vint anys a l'1% del producte.

A més, el més alt interès no troba explicació en un major rendiment del capital (que ha passat a la indústria de 23,8 els anys seixanta, al 17,3 els anys setanta i al 13,8 els anys vuitanta) ni en una menor dotació de capital físic per persona ocupada al mateix sector (que ha crescut seriosament i ininterrompudament durant el període 1960-1989). Tampoc es pot atribuir a persistents perturbacions monetàries de caràcter restrictiu, car el ritme d'expansió de la quantitat de diner ha superat el del producte en una desviació ben semblant a la dels anys setanta, que mostraren tipus d'interès més baixos.

4. En realitat les coses són més complicades, i les coses de l'economia ho són encara més ja que són pròpies d'éssers humans, sempre refractari a l'objectivitat quan es tracta d'assumptes del diner.

La realització d'una activitat d'inversió per part del sector productiu exigeix manllevar. El crèdit aconseguit dóna origen a uns mitjans de pagament que retornen al sistema creditici —bancari— amb la realització del producte. D'aquesta manera, els agents econòmics perceben uns ingressos, la part no consumida dels quals pot fer decidir, segons el tipus d'interès vigent, de tornar-los al sistema bancari com a passius bancaris, d'assumir una part del crèdit aconseguit dels bancs i no retornat perquè no s'ha realitzat tot el producte (mitjançant l'ad-

4. Groupe International de Politique Économique de l'OFCE, *Taux d'intérêt et chômage*, Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, París 1993, pàg. 15-18.
5. *Op. cit.* pàg. 28-33.

quisició de bons, obligacions o accions, etc.), o bé de conservar-los en forma d'actius líquids o diner, sense remuneració. L'elecció entre guardar aquest estalvi en forma rendible o en forma líquida depèn del tipus actual de l'interès nominal —que és la variable significativa, no el tipus real— després de comparar-lo amb la seva evolució futura, atès el que els agents suposen que és l'interès "normal"

Observem que aquest tipus d'interès normal serà més alt o més baix segons el grau d'incertesa que a parer dels agents econòmics mostri l'evolució de l'economia i oferirà, doncs, una gran rigidesa a baixar en moments de desconfiança sobre el futur. I observem també que, en escollir la quantitat d'actius que els agents conserven en forma de diner, la demanda de liquidesa és l'oferta monetària segons el tipus d'interès, com ja va assenyalar N. Kaldor.

Naturalment, la inseguretat del futur, la desconfiança general en la inversió, pot fer variar el tipus d'interès i, per tant, desplaçar cap amunt la preferència per la liquidesa, fent augmentar el tipus d'interès sense que per això hagi variat la política monetària, com Keynes ja havia advertit.[6]

El tipus d'interès nominal reflecteix, doncs, una manca de confiança sobre el futur que explica que se cerquin actius refugi o s'ajorni la col·locació d'actius líquids. Resumint, Keynes considera —contràriament a J. B. Say— que les decisions de l'estavi no consisteixen a demanar actius per ells mateixos (que fóra la inversió, que així tindria assegurada la demanda dels seus rendiments a causa del consum diferit que implicaria l'estalvi segons el punt de vista ortodox), ans actius segons *its prospective yield.* A més, Keynes fa notar que el tipus d'interès del diner no expressa un tipus d'interès natural, determinat al món de les magnituds reals de l'economia, ans un "descompte" del diner, és a dir, un coeficient que fa iguals sumes diferents de diner trameses o rebudes en moments diferents. L'estalviador, per tant, no està disposat, o bé no és capaç, a contractar avui compromisos específics *forward* designant quina mena de productes futurs comprarà, no hi ha, doncs, mecanismes de mercat que puguin coordinar els plans d'inversió d'avui per tal de produir justament aquells béns que puguin adaptar-se a les demandes futures de consum dels estalviadors d'avui.[7]

En tot cas, el tipus d'interès és un fenomen monetari determinat en el mercat financer i un fenomen, per tant, convencional.[8] És el resultat de l'acció dels agents econòmics que comparen els rendiments actuals dels actius financers i reals i els que ells creuen que seran els futurs; disposen del diner que com a *time-machine* els permet de decidir quan destinar-lo a aquests actius.

Però al tipus d'interès s'hi refereixen els empresaris en el moment de prendre decisions d'inversió i, naturalment, un tipus alt els dissuadirà. En darrer terme, tot el sistema productiu descansa sobre una

6. J. M. Keynes, *Teoria general de l'ocupació, l'interès i el diner,* Ed. 62, Barcelona 1987 pàg. 177

7 P. Davidson, *The International Money and the Real World,* MacKillan 1982, pàg. 35.

8. L'expressió convencional és utilitzada, correctament, per P. Ciocca-G. Nardozzi, *op.cit.,* pàg. 11 i 35-41.

feble base. En efecte, els mercats monetaris i financers sotmesos a conductes que recullen desitjos de liquidesa i de rendibilitat es nodreixen de transaccions de diferent abast i de diferent significació, i els tipus d'interès dels diferents títols expressen les motivacions d'especulació dels agents que hi participen. Tot el sistema productiu descansa, doncs, sobre els resultats d'operacions molt semblants a les d'un casino de joc, segons va fer notar el mateix Keynes a la *Teoria general*.

Quan l'economia està en situació permanent d'incertesa sobre el futur —com ho és quan està en període de crisi llarga com la que travessem des de 1969— difícilment la seva expansió podrà realitzar-se sense tensions inflacionistes, i a la inversa, el cost de la seva estabilitat serà la moderació o la incapacitat del creixement.

Com es pot comprovar, aquest marc analític és d'una generalització heroica. I com tota generalització evita de qualificar una realitat —la de les conductes que determinen la situació d'incertesa o de confiança— d'una manera unívoca. Són les circumstàncies històriques, ben diferents, les que a llarg termini expliquen els motius d'aquesta incertesa, les prevencions de les conductes que l'expressen i, per tant, l'evolució de la variable "tipus d'interès" en cada període. I és la tasca de l'economista d'escatir-ne les més significatives en cada moment per explicar el que passa i cercar-hi el remei som ben lluny, doncs, del dogmatisme hieràtic de qualsevol ortodòxia. En començar m'he referit a l'advertiment de Ricardo per determinar allò que és significatiu i descartar el que és secundari. Ara deixeu-me aportar-hi el punt de vista de J. R. Hicks: no és que de vegades hi hagi entre els economistes diferències teòriques profundes en sentit estricte; el que hi ha és diferents judicis sobre el que pràcticament interessa de destacar en cada moment. I aquest és l'objecte —apassionant per alguns— de la investigació aplicada. És aquest apassionament el que explicarà que normalment aquests alguns estiguin mal retribuïts.

Hem sentit a dir molts cops —amb una insistència avorrida— que per abaixar els tipus d'interès cal abaixar la taxa d'inflació, i que unes perspectives inflacionistes han d'ésser dominades des de l'autoritat monetària amb signes inequívocs de rigor. Però el moment d'incertesa que vivim no admet solucions ingènues. El 4 de febrer passat Alan Greenspan, el president de la Reserva Federal americana, va elevar el tipus d'interès a curt termini per deixar clar un missatge de clara voluntat de control antiinflacionista fins i tot abans que n'arribessin els primers signes. Aquesta decisió —assenyala *The Economist*—[9] hauria d'haver tranquil·litzat els mercats financers. No fou així. El mateix *The Economist* recull una de les explicacions que es van donar· els "entesos" del mercat van suposar que el banc central actuava així perquè sabia el que ells encara no sabien: és a dir, que la inflació s'anava a accelerar. Però encara la raó que dóna *The Economist* sobre l'error d'aquesta interpretació és més escruixidora: "El coneixement que tenen els banquers centrals sobre el futur de la inflació no és millor de la de qualsevol altre: consisteix en hipòtesis basades en estadístiques i en models construïts en el passat"

9. "No wonder they are confused", dins *The Economist*, 26 de febrer de 1994.

5. L'anàlisi anterior resulta pertinent especialment en els nostres dies i ens pot donar alguna llum sobre la rigidesa a la baixa dels tipus d'interès actuals. Seleccionaré tres aspectes particulars de la nostra realitat:

a) *La transició de la política econòmica.* Transició de la política econòmica d'un marc nacional a un de transnacional. Per reduir la incertesa dels agents pot actuar la política econòmica, en particular, la monetària i la fiscal, però no només elles, també la política laboral i la industrial. Aquesta referència —la de les polítiques fiscal, industrial i laboral— ara és difusa i molts governs no encerten a situar-ho adequadament en una economia de mercat, cegament convençuts de l'eficàcia absoluta del mercat i del tipus d'interès com a expressió d'una realitat objectiva. És més, el tipus d'interès ha esdevingut ara un mitjà de gestió de la política de canvi, en detriment de la regulació econòmica interna.[10]

b) *La sofisticació dels mercats monetari i financer.* Un "Survey" recent de *The Economist*[11] resumeix la tendència recent dels bancs als països desenvolupats. És impressionant el canvi operat aquests darrers anys: el casino, doncs, es va sofisticant. L'estructura de les finances s'orienta als mercats més que a la banca, a les relacions de mercat més que a una economia d'endeutament (*overdraft,* en expressió de Hicks), on els inversors institucionals representen un paper privilegiat. Si —com assenyalen P Ciocca i G. Nardozzi—[12] el cost per al finançament a llarg termini de les empreses és més alt en els mercats desregulats que en els bancs a causa dels avantatges informatius d'aquests darrers, una estructura financera orientada cap als primers produeix inevitablement taxes més elevades d'interès.

c) *La lliure circulació monetària i de capitals.* La lliure circulació de la moneda i dels capitals ha creat una nova realitat. Del 1981 al 1992 el conjunt del crèdit bancari sobre el mercat internacional ha passat de 87 a 109 m.m. de dòlars, i les emissions d'accions i obligacions de 69 a 279 m.m. de dòlars. De 1986 a 1991 el valor d'accions estrangeres en mans de residents americans, europeus i japonesos ha crescut un 60%. També de 1986 a 1992 el valor de les transaccions monetàries a les principals places financeres s'ha triplicat, arribant a 880 m.m. de dòlars per dia.

La inexistència d'un ordre monetari internacional amb normes fixes i estables i el sistema de canvis flexibles afegeixen nous elements d'incertesa, un cop Bretton Woods va començar a entrar en crisi cap a mitjan anys setanta. D'altra banda, la política econòmica dels grans països —US, Alemanya i Japó— no persegueix objectius internacionalment conciliables, a causa de llurs problemes interns.

6. La crisi d'aquests anys està afectant seriosament una segona peça del funcionament de la nostra societat: l'anomenat estat del benestar. És a dir —com deia l'informe Beveridge per a la Gran Bretanya— la

---

10. M. Giacobbi, A. M. Gronier, "Monnaie, monnaies", dins *Le Monde*, París 1994, pàg. 171 i 187

11 "Recalled to life. A Survey of international banking", dins *The Economist,* 30 d'abril de 1994.

12. *Op. cit.*, capítol V.

"garantia d'una renda mínima necessària per subsistir" Atès que el creixement del sistema de l'estat de benestar anà acompanyat d'un creixement vigorós de la despesa pública per aplicar-la al consum col·lectiu i a diferents sistemes de transferència als consumidors, la crisi de les finances públiques des dels anys setanta ha conduït una dura batalla per la reducció de la seva extensió, al·legant motius de caràcter financer i de pèrdua de l'estímul al treball, estímul encara inevitable a les nostres societats.

No tractaré de cap manera de donar un punt de vista polític al tema. Crec que deuen haver-hi motius prou raonables per organitzar la societat d'una manera o altra. També n'hi deuen haver de més interessats que altres. En canvi, el que sí que pot preocupar és que el tema no s'abordi amb el rigor necessari. Sense pretendre ésser tan ambiciós, em permeto avui de proposar-vos algunes reflexions.

Per començar, el difícil finançament públic del sistema de l'estat del benestar coincideix amb un nombre creixent d'aturats. Hauríem d'evitar respostes catastrofistes del tipus de considerar "natural" aquesta taxa d'atur com a conseqüència de la rigidesa a la baixa dels salaris; també hauríem de fugir de respostes simplistes, com ara que si posessim a treballar els aturats podríem obtenir la base imposable suficient per a un increment dels ingressos fiscals i una disminució de les transferències per atur.

La primera resposta menysté els efectes que una disminució de la relació salari-productivitat pot tenir sobre la demanda. Cal no oblidar que els efectes transmissors a través del sistema de preus sobre l'ocupació i la producció són lents, com a mínim, i insegurs i nuls, normalment. D'altra banda, l'increment de la demanda exterior només sol fer-se notar en economies clarament orientades a l'exportació.

La segona resposta oblida que les decisions econòmiques en el capitalisme tenen uns mecanismes i uns hàbits de conducta que difícilment poden substituir-se per peces aïllades. En altres paraules, el procés d'acumulació de capital es fa d'una manera definida que cal conèixer i que admet una difícil adaptació a l'extraordinària imaginació d'alguns éssers de la nostra espècie.

7 Intentarem d'introduir-nos en el tema amb un esquema simple però crec que suficient. Considerem dividida la renda nacional (Y) en tres parts: la primera serà la nòmina total de salaris que es satisfan durant un període (W), que equivalen al salari mitjà pel nombre de treballadors (W = wL); la segona part són les rendes no salarials (beneficis, rendes de la terra, interessos, etc.), que definirem per una certa proporció estable de la renda nacional (j) (J = jY); finalment queda una resta que és susceptible de passar al govern per assegurar les transferències pròpies de l'estat de benestar (R). Com que la renda obtinguda durant el període equival al nombre de treballadors per la seva productivitat mitjana (π), podem posar·

$$Y = W + J + R$$
$$R = \pi L - wL - j \pi L = L [\pi (1 - j) - w]$$

Si ho dividim pel nombre de ciutadans (N), podem obtenir la renda possible que pot rebre cada ciutadà per via de transferència.

$$\frac{R}{N} = \frac{L}{N} [\pi \ (1 - j) - w]$$

La transferència possible per habitant disminueix quan disminueix la taxa d'activitat de la població (relació de treballadors actius sobre el conjunt de la població) i creix amb l'augment de la diferència entre productivitat i salari per treballador. Per tant, no hi ha motiu per parlar de crisi en el finançament de l'estat de benestar, a menys que la taxa d'activitat baixi de tal manera que no pugui ésser compensada per la diferència entre productivitat i salari, a una mateixa proporció de les rendes no salarials en el conjunt de la renda nacional.

La disminució de la relació dels treballadors actius en el conjunt de la població pot ésser causada, ja sigui per una disminució de la demanda —que deixaria productes per vendre i així contrauria la producció—, ja sigui per una disminució del treball per unitat de producte. Aquesta disminució del treball per unitat de producte obeeix a dos motius:

a) Una gestió de racionalització a l'interior de les empreses, disminuint el nombre de treballadors en la producció, per un mateix volum de producció.

b) Un augment de la relació capital-treball. És a dir, al reemplaçament de la força de treball per equipament o energia de qualsevol classe.

Hi ha dues explicacions, per tant, a la disminució de la taxa d'activitat: descens de demanda i canvi tècnic de producció.[13]

D'altra banda, els augments de productivitat poden ésser-ho precisament per la segona raó que disminuïa la taxa d'activitat —el canvi tècnic—, però també per un altre motiu addicional que implica també un canvi tècnic, que és l'augment de la productivitat per economies d'escala, de manera que l'augment del producte permet de disminuir el cost per unitat produïda.

Del conjunt del repertori considerat, apareix que només aquest darrer canvi tècnic (economies d'escala) assegura que no hi haurà disminució de la demanda (perquè precisament es fa present el procés d'expansió de la producció). En els altres casos no s'assegura *per se* que l'augment de productivitat no provoqui desocupació.

Precisament, als anys que van de 1945 a 1970 —abans de la crisi— el canvi tècnic fou en gran part per economies d'escala. Després, durant la llarga crisi, la lluita per una demanda escassa —la famosa competitivitat dels nostres polítics— ha esperonat un canvi tècnic que ha creat atur no compensat.

---

13. P. Sylos-Labini parla respectivament de desocupació keynesiana i desocupació ricardiana. Vegeu *Progreso tecnico e sviluppo ciclico*, Laterza-Bari-Roma 1993, pàg. 193-206.

Estem entrant en un àmbit que desborda el propòsit i el temps destinats a aquest acte. Però no em puc estar de dir que la continuïtat de l'estat del benestar probablement es trobi vinculada —com no podia ser d'una altra manera— als aspectes següents:

a) Una política interna per facilitar una transformació dels sectors econòmics com a conseqüència dels increments de productivitat i els desplaçaments de la mà d'obra. Aquesta política crec que té dos components: una política de flexibilització dels *inputs* de producció i per tant de la força de treball i una política industrial.

b) Una acció conjunta dels grans països per introduir un nou ordre monetari internacional que faciliti l'expansió controlada de la demanda, com esdevingué al final de la guerra.

Deixem-ho aquí!

8. Els temes que he tractat no són massa distrets. Més aviat ensopeixen considerablement. Espero que me'n sabreu excusar.

Un sistema econòmic —qualsevol d'ells; ara, el capitalisme— comporta unes determinades normes o pautes que entre si s'expressen a través de relacions entre variables. Deduir un sistema mecànic basat en la natural necessitat d'algunes d'aquestes relacions —en general o en alguna economia concreta—, sense procedir-ne a un escrutini acurat, podria mostrar un grau excessiu de peresa mental. Hi ha una capacitat d'actuació i unes línies de política possible després d'un coneixement intencionat i intel·ligent de la realitat econòmica. L'exemple dels fets del període 1945-1969 n'és una prova.

Toute notre dignité consiste donc en la pensée. Travaillons donc à bien penser: voilà le principe de la morale.

PASCAL, *Pensées*, 200

PARAULES PRONUNCIADES PER L'EXCM. I MGFC. SR.

JOAN MARTÍ I CASTELL

RECTOR DE LA UNIVERSITAT

Excm. i Mgfc. Sr. Joan Martí i Castell
Rector de la Universitat

Excelentísimo Señor Secretario de Estado de Universidades e Investigación del Ministerio de Educación y Ciencia,
Honorable Comissionat per a Universitats i Recerca,
Senyor President del Consell Econòmic,
Estimats companys i companyes universitaris,
Digníssimes autoritats,
Senyores i senyors,

L'acte solemne d'avui culmina una sessió única que hem dividida en tres parts, en què han estat investits els primers —tots ells igualment primers— doctors *honoris causa* de la Universitat Rovira i Virgili. El professor Josep Maria Bricall tanca, doncs, la celebració de l'homenatge unitari.

Ell ha estat rector nostre en els moments finals de l'existència dels estudis universitaris a Tarragona com a Divisió Setena de la Universitat de Barcelona. I fins fa molt pocs dies, ha estat exercint aquest càrrec a l'*alma mater* més antiga i, per tant, de major tradició de Catalunya. Al doctor Josep Maria Bricall li tocà, en el seu relativament llarg mandat, de governar-la en l'especial vigilància que l'esperit de democràcia, de llibertat, de rigor en el compliment dels deures que té la institució més important en els estudis superiors, s'apliqués, tot evitant que es tendís a les desviacions fàcils del corporativisme professional i també d'una múltiple endogàmia, múltiple, en el sentit que no solament n'estem amenaçats com a col·lectiu universitari, sinó que endemés, com a comunitat autònoma que, tot i que ha de reaccionar per tal que sigui reconeguda la seva idiosincràsia i per tal que siguin recuperats els drets que ens corresponen com a poble històricament constituït, ha d'estar amatent, sobretot des de la ciència i la investigació, a no caure en l'autocontemplació, en el lament infructífer perquè és passiu i perquè no es proposa principalment de demostrar amb fets tangibles allò que es vol ésser. Josep Maria Bricall ha practicat sempre de manera impecable un modèlic comportament de profund respecte a la voluntat expressada majoritàriament, fins i tot quan els resultats a què ha conduït la decisió producte de la participació no han estat els que ell hauria desitjat. Sempre ha jugat net, en aquest sentit; mai no ha qüestionat la legitimitat inherent en les resolucions emanades dels sufragis. Mai no s'ha prestat a vel·leïtats amb pretensions de posar-les en dubte. Ha estat i és un exemple paradigmàtic de fidelitat al sistema pel qual ha apostat. Per la qual cosa, i en mesura proporcional a la seva capacitat d'acatament de les voluntats nascudes de la pluralitat d'intencions, s'ha mostrat i es mostra sempre particularment circumspecte en tot allò que ha d'ésser transcendent en qualsevol aspecte de

la vida social. És especialment lloable el seu sentit de responsabilitat que mira d'encomanar a tots els qui l'envolten, no fàcilment convençut de sortir-se'n; més aviat dubtós permanent que serveixin de res els tocs d'alerta que preventivament fa amb tots els qui tracta assíduament o esporàdicament. La *libertas* que encapçala avui l'escut de la Universitat de Barcelona és l'eloqüència d'una reivindicació permanent.

La pruïja del professor Josep Maria Bricall a cridar poc i, en canvi, a mirar d'actuar de manera contundent per tal que se'ns conegui i, doncs, se'ns reconegui més pels resultats a mostrar que no pas per les teories nostàlgiques basades en un passat massa insistentment retret amb impotent enyorança, ha provocat que, com passa sovint amb les grans ments, no se l'hagi entès prou i gens bé, a l'hora de situar-lo ideològicament en el terreny de la lluita per l'autonomia i l'autogovern. I no seré pas jo qui pretengui ara de mirar de col·locar-lo adequadament al lloc que li correspon; per damunt de tot, perquè cap falta que fa, ja que en definitiva el que decideix el pes específic dels qui han tingut i tenen altes responsabilitats són els resultats objectius, no fàcilment palpables ni analitzables en la immediatesa, puix que és necessari el distanciament que permet parlar de perspectiva històrica suficient per a una valoració com cal. Però tampoc no vull provar una classificació de la seva figura, en aquest terreny ni en cap altre, perquè sé que jo mateix en sortiria malparat: primerament, perquè el professor Josep Maria Bricall probablement en quedaria sorprès, fos quin fos el meu judici, i segonament perquè, a més, ni hi estaria gens d'acord, igualment, fos quin fos el meu judici.

El tarannà del doctor Bricall, l'ha conduït a exigir-se sempre mires raonables ambicioses i llunyanes. Per això pot semblar poc interessat per les coses més de casa, si em permet aquesta expressió que em temo que més aviat li deu desagradar; aparenta enganyosament que no es troba prou a gust aquí, amb els seus conciutadans. El problema és tot altre; és que per a Bricall el concepte de *conciutadà* té unes dimensions qualitativament i quantitativament molt distintes de les que normalment se li atorga. El seu esperit obert i desitjós de no perdre's res d'important d'allò que s'esdevé en el món l'ha marcat justament com el rector de les relacions internacionals, qualificatiu utilitzat per a definir-lo curiosament tant en sentit positiu com, malèvolament, o envejosament, aneu a saber, en sentit negatiu. En el nostre país vivim una peculiar esquizofrènia caracteritzada per una voluntat de no cloure'ns en el perímetre del territori nacional barrejada amb un contradictori esperit de campanar que s'espanta davant la proposta de l'obertura d'horitzons. Bricall no ha renunciat mai a res del seu país, però pateix l'ofec de quatre parets estretes i manifesta el rebuig a cantar ininterrompudament les excel·lències incomparables del que som i del que fem amb les corals integrades pels qui ignoren què són i què fan els qui viuen un xic allunyats de nosaltres.

A la Universitat de Barcelona, de dimensions esgarrifoses, li costà d'entrar dignament en la nova vida democràtica a partir dels anys setanta. Tanmateix, la sana crispació dels immediatament anteriors anys seixanta hi facilità els canvis relativament revolucionaris en les relacions acadèmiques i de la gestió. En els anys vuitanta, durant el

mandat del professor Josep Maria Bricall, el repte era aparentment més fàcil, però en el fons molt més complex per les massa sòlides inèrcies a preocupar-nos excessivament de nosaltres mateixos: obrir-se a l'exterior, aquesta era aleshores l'exigència ineludible, que havia, nogenysmenys, de trobar —que troba encara ara— obstacles desmesurats per actituds perillosament egocèntriques. Bricall sabé entendre, amb lloable clarividència i resolució, que en el món d'avui ni la universitat ni cap altra institució, ni encara menys cap nació, no poden arribar a comptar en el concert dels qui marquen els destins de la humanitat, si no és mirant enllà de les pròpies fronteres, saltant-les, obviant-les. El doctor Bricall ha dut a la pràctica un model d'universitat que, ultra encaixar amb el projecte de la Unió Europea, harmonitza amb la realitat d'arreu, amb un exemplar sentit de la solidaritat i de la contribució mútua entre tots els pobles.

Es pot estar d'acord o no estar-hi amb el disseny que n'ha fet, "Només faltaria!", diria o deu pensar ell mateix. Però no es poden tenir dubtes que ha exercit la funció de rector al servei de la planificació d'alternatives agosarades en la vida acadèmica en general: en la docència, en la recerca, en les relacions amb la societat, en les relacions amb l'empresa, en les relacions amb les altres universitats. Amb la convicció avançada que la migradesa dels recursos de l'administració pública ha d'empènyer a cercar-los en l'aportació dels ciutadans en sentit ampli. Coincidint o no amb el seu programa, ningú que conegui a fons la Universitat de Barcelona no pot negar que ha tingut un impuls sense precedents amb el mandat de Bricall, que l'ha encimbellada al costat de les universitats més importants del món.

Josep Maria Bricall és un home escèptic. Però m'apresso a afegir que ho és en el sentit filosòfic més ortodox, i, consegüentment, jo diria que més positiu. Malament si un intel·lectual no té predisposició natural a ésser escèptic! El doctor Bricall creu, en efecte, que la raó humana és incapaç de conèixer la veritat; això no obstant, no se'n desespera ni se'n meravella. No oblidem que el punt extrem antagònic d'aquesta certitud es troba en el dogmatisme, doctrina que Bricall sempre ha rebutjat com a negació absurda i abominable del lliure pensament. L'escepticisme de Bricall s'alinea en les files progressistes dels qui queden aclaparats de la veritat i contrarietat d'opinions sobre els mateixos problemes. És l'home especialment inclinat al dubte, com Montaigne o com Kant o com els corrents renaixentistes. Solament els qui se senten incòmodes en l'interrogant permanent, els qui necessiten aferrar-se en les fàcils i falses veritats blanques o negres, monolítiques a la fi, confonen el qüestionament de les idees amb la supèrbia, l'orgull o, en un altre sentit, amb una indefinició que no suporten perquè exigeixen a la força que hom estigui *per o contra* de tot, sense estadis intermedis. Res més lluny de l'actitud científica i racional.

El doctor Josep Maria Bricall és la personificació del dubte; i aquest tret que el singularitza ha molestat i molesta molts qui l'han tractat. Més encara, perquè com que no pot amagar el seu gran bagatge intel·lectual; la seva insòlita erudició; una experiència singular, els fa la impressió que —com que troben impossible que amb aquestes virtuts no s'estigui segur de l'humà i del diví— no pot ésser real el que acaben considerant una posició volgudament sarcàstica. Josep Maria

Bricall ha hagut de contestar i de contestar-se davant aquesta incredulitat dels seus interlocutors amb un somriure semànticament equivalent a "no hi ha res a fer; què hi farem!, deixem-ho córrer" Aquesta és una de les expressions de l'acidesa que se li atribueix i, per extensió, d'un inventat pessimisme. Bricall no és ni una cosa ni l'altra; ni àcid ni pessimista; simplement, no s'ha sentit mai obligat a ésser tampoc tot el contrari: dolç i optimista. Ha preferit el camí de la cautela, de no refiar-se de les aparences de les persones ni de les coses. Ha triat la via metodològica de la reflexió i de la interpretació no immediata i superficial. És un home particularment ponderat. Qui coneix el doctor Bricall, encara que sigui només una mica, sap sens dubte que una de les recomanacions que s'autoexigeix és la de *carregar-se de raó* davant qualsevol estratègia que hom es plantegi, frase que hom entén com a propietat seva de pensament i d'expressió i que per a ell no vol mai dir necessàriament tenir-la, la raó; el seu sentit d'aquest concepte és altament dialèctic i cartesià.

He dit suara que Bricall és un home escèptic. En la relació de la nostra Universitat es mostrà també amb aquesta característica. Dubtava... I passà d'una resistència insistent a separar-la de la Universitat de Barcelona a la convicció que era la millor via a seguir. Una convicció —s'ha de dir— *bricalliana*, si em permeten l'adjectiu; és a dir, una *relativa convicció*, en què no s'esvaí del tot la inseguretat, que no m'estranyaria que encara avui tingués.

El seu govern de la Universitat de Barcelona fou el motiu del primer conflicte que es produí en el si de la Rovira i Virgili, conflicte de naixença i general: dels alumnes, del professorat i del personal de l'administració i serveis. Era l'estesa negativa a deixar d'ésser Divisió Setena. Es creia poc que amb la independència hi sortiríem guanyant; i, no ens enganyéssim: des de la perifèria estarem obligats a demostrar contínuament, sense treva, que l'autonomia ens ha d'afavorir; les universitats de les metròpolis no cal que provin res. El rector Bricall inspirava seguretat, fos quina fos l'opinió respecte al seu govern; i d'aquí —entre d'altres motius, com la por al probablement inevitable centralisme de Barcelona— les temences entre el nostre col·lectiu. Per tant, Bricall fou, *malgré lui,* el principal culpable —amb perdó— de la desconfiança en nosaltres mateixos.

Però mai no ha deixat de seguir-nos, d'escoltar-nos i de donar-nos, no consells, que a això s'hi nega, sinó opinions franques a l'entorn dels nostres problemes. Ha estat al nostre costat, fins i tot en les situacions difícils d'un procés de separació, encara no conclòs, en què, amb el realisme que el distingeix i que ha adquirit de la seva experiència política, ha volgut separar nítidament responsabilitats, per evitar malentesos que poguessin lesionar les bones relacions.

És també pel doctor Josep Maria Bricall que la Universitat Rovira i Virgili compta d'entrada amb un bagatge que no tenen les altres universitats de nova creació i que, en conseqüència, gaudim d'una maduresa en tots els àmbits de la vida acadèmica que està molt per damunt del que es pot esperar d'una universitat que tot just té tres anys. I per ell tenim aquí l'ensenyament propi i l'Escola d'Enologia; ensenyament i Escola que festejaven altres localitats catalanes. El rector

Bricall ha estat un impulsor convençut de la necessitat d'incentivar aquest tipus de titulació i de proposar-ne ensems una planificació adequada. En això ha demostrat de tenir un coneixement profund del funcionament de les millors universitats del món i de no conformar-se a seguir la rutina de la passivitat. Bricall ha apostat sempre per un model d'universitat que estigui lligada fortament en la societat; per una raó òbvia per a ell que no s'ha cansat de proclamar· la universitat és de la societat i, doncs, l'ha de servir; li ha de retre comptes; no pot permetre's els luxes de la falta de rendibilitat; s'ha d'imposar d'ésser competitiva i no ha de témer, sinó que ha d'exigir, l'avaluació constant des de dins i des de fora.

Tot el que he dit rememorant el mandat com a rector de la Universitat de Barcelona del professor Josep Maria Bricall, malgrat que el dignifica notablement, no és mèrit suficient perquè hagi rebut la investidura com a doctor *honoris causa* de la Universitat Rovira i Virgili. Ni això, ni tampoc el servei que ha prestat al naixent govern de la Generalitat de Catalunya, com a secretari general de la Presidència durant els anys 1977 a 1979 i com a conseller de Governació del 1979 al 1980, o com a diputat del Parlament de Catalunya de l'any 1984 al 1986. He tingut ocasió de dir i de repetir que aquesta distinció, la més alta que una universitat pot atorgar als qui no formen part directament del seu col·lectiu, ha de recaure sempre en persones que, pel seu prestigi en el món de la investigació i de la docència, de la ciència i del pensament, honorin la institució, que es beneficia en definitiva de poder comptar amb destacats estudiosos i estudioses que l'enalteixen universalment.

I aquest és el cas, indiscutiblement, del professor Josep Maria Bricall. Ja hem sentit els mèrits que ha reportat el padrí del nou doctor *honoris causa*. El doctor en Dret i en Ciències Econòmiques de la Universitat de Barcelona Josep Maria Bricall ha estat professor universitari des de 1955. Endegà la Facultat de Ciències Econòmiques de la Universitat Autònoma de Barcelona. És un dels millors coneixedors, si no el millor, de l'economia catalana durant la Guerra Civil Espanyola. Ha publicat diversos llibres i articles imprescindibles per a qui vulgui investigar sobre aquest tema. Ha sabut impulsar una constant renovació en la docència i en la recerca universitàries. I, com en el cas dels altres primers doctors *honoris causa* de la nostra Universitat, la Rovira i Virgili no és la primera a distingir-lo amb aquest honor. No debades el professor Bricall ha intervingut decisivament en la planificació de la nova universitat europea i es perfila com el seu més alt representant en la Conferència de Rectors Europeus.

Excelentísimo Señor Elías Fereres, Secretario de Estado de Universidades: permítame que, como rector de esta Universidad, le exprese mi sincero agradecimiento por haber aceptado mi invitación a acompañarnos en ese solemne acto. Su presencia corrobora sin duda alguna la importancia de los méritos de nuestro nuevo doctor *honoris causa*, Josep Maria Bricall. Nos alegramos de que Usted haya querido estar con nosotros en tal efemérides.

Honorable Comissionat per a Universitat i Recerca: us estic igualment agraït que ens feu costat en la celebració d'aquesta cerimònia,

com a màxim representant que sou de la nostra institució catalana. Ambdós dignifiqueu notablement la decisió presa per la Comissió Gestora de la Universitat Rovira i Virgili, a proposta personal meva.

Doctor Josep Maria Bricall, sigueu benvingut en aquesta casa, els fonaments de la qual Vós també heu bastit sòlidament. La Universitat Rovira i Virgili, amb l'acte solemne d'avui, torna simbòlicament a ajuntar-se amb els seus orígens naturals, dels quals mai no ha volgut separar-se.

Tant de bo que siguem capaços d'aprendre del vostre mestratge constant en la fidelitat amb nosaltres mateixos; en la sinceritat en l'anàlisi de la realitat, encara que ens resulti molesta i negativa; en la convicció que servir la ciència i servir la societat en el seu conjunt obliga sovint a no tenir commiseració ni pietat, que no fan sinó alimentar un sentiment d'autocomplaença que frena lamentablement l'avanç dels pobles; del vostre mestratge en la creença que és *allò que fem* i no *allò que diem* el que *ens defineix* i *per què se'ns coneix.*

Moltes gràcies!

Imprès per Gràfiques Arrels
Polígon Francolí
Parcel·la núm. 3
Tarragona
D.L.: T. 1278-1995

